

Bogdanka Pavelin Lešić

Odsjek za romanistiku

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

bpavelin@ffzg.hr

DISKURSNE VRIJEDNOSTI ČLANA U FRANCUSKOM JEZIKU

Gustave Guillaume (1883. – 1960.) već je u svojoj prvoj knjizi, *Problème du membre de phrase et de son rôle dans la phrase française*, objavljenoj 1919. godine, prepoznao važnost sudionika diskursa koja je u lingvističkim istraživanjima prve polovice dvadesetog stoljeća bila zanemarena ili ostavljena po strani. Prisutnost, odabir ili izostanak člana osiguravaju prijelaz iz apstraktne virtualnosti leksema u različite stupnjeve aktualizacije imenice kao dijela iskaza. Govornici jezika u kojima nema člana teže svladavaju uporabu člana u francuskim sintaktičkim strukturama. Čak se i jezici koji imaju član međusobno razlikuju u uporabi istih. Ovaj je rad usmjeren na diskursne vrijednosti uporabe člana u francuskom te nastoji pokazati da se član može bliže predočiti ciljanoj publici uzimajući u obzir iskazivatelja i suiskazivatelja te kontekstualizirajući čitav proces s obzirom na materinski jezik studenta, u našem slučaju to je hrvatski jezik.¹

¹ Rad je objavljen 2020. godine na francuskom jeziku u Zborniku *Contacts linguistiques, littéraires, culturels: Cent ans d'études du français à l'Université de Ljubljana*. Ur. Vaupot, Sonia; Adrijana Mezeg; Gregor Perko; Mojca Schlamberger Brezar; Metka Zupančič. Ljubljana: Les Presses universitaires de l'Université de Ljubljana, Département de traduction, Faculté des lettres, 112–130. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/246/353/5843> (pristupljeno 23. 10. 2022.)

Tekst je bio preveden u sklopu diplomskoga rada Katarine Mađerić, »*Valeur discursive de l'article en français*« Bogdanke Pavelin Lešić. *Prijevod i traduktološka analiza*, rujan 2022. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:611834> (pristupljeno 23. 10. 2022.) B. Pavelin Lešić preradila je i priredila navedeni prijevod za objavljivanje u ovom časopisu.

1. Uvod

Govornicima jezika u kojima nema člana, njegova uporaba predstavlja jedan od najvećih problema u usvajanju francuskih sintaktičkih struktura, to više što se jezici koji imaju gramatički član po tom pitanju međusobno razlikuju. Stoga činjenica da student već dobro vlada engleskim jezikom ne znači da će automatski lakše svladati uporabu člana u francuskom. Ovaj se rad temelji na proučavanju uvriježenih grešaka i pogrešaka u uporabi člana na francuskom kao stranom jeziku, uočenih u testovima i zadaćama, ali i usmenom izražavanju kroatofonih studenata, u okviru istraživanja učenja francuske gramatike kod kroatofonih studenata provedenog u sklopu istraživanja grupe GRAC/GReC² Hrvatska Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Promatrajući diskursne vrijednosti uporabe člana u francuskom jeziku s kroatofonog gledišta, cilj nam je pokazati da se način poučavanja člana može još više osloboditi tradicionalnog kalupa te približiti ciljanoj publici uzimajući u obzir iskazivatelja i suiskazivatelja te kontekstualizirajući uporabu. Pod diskursnom vrijednošću podrazumijevamo značenjski učinak govorno-jezične činjenice koji proizlazi iz faza prijelaza jezika u diskurs, iz njegove pripadnosti i jezičnim i diskursnim strukturama te uloge koju ima u strukturiranju diskursa iz jezika. Samim time što je nekome upućen, iskaz je prožet procjenjivanjem, prosuđivanjem, stavom prema onome o čemu govori i prema suiskazivatelju kao sudioniku diskursa. Takva gledišta ugrađena su u strukturu diskursa. Određeni aspekti diskursnih vrijednosti uporabom postupno ulaze u jezični sustav, dok se ostali neprestano obnavljaju i razvijaju. Zbog toga je na diskursnoj razini riječ o stalnom i cjelovitom strukturiranju koje se ne može svesti na sam jezični sustav (jezik u užem smislu riječi, fr. *langue*). Takvo strukturiranje uključuje i sudionike diskursa, iskazivatelja i suiskazivatelja. Prijelazi između jezika i diskursa omogućuju sudionicima diskursa suočiti se i s raznolikim interpretacijama koje pruža uporabljena jezična jedinica na razini leksema i sa zajedničkim interpretativnim utemeljenjem koje rezultira iz uporaba u raznim diskursima u njihovim kontekstima.

Član svojom prisutnošću, izborom ili izostankom osigurava prijelaz leksema iz apstraktne virtualnosti u različite stupnjeve aktualizacije ime-

² Gramatika i kontekstualizacija. GreC Hrvatska: 2019–2022, <https://methodal.net/Fiche-projet-du-groupe-Croatie> (pristupljeno 15. 2. 2020). Grupa Gramatika i konceptualizacija (GreC) okuplja nastavnike i nastavnike-istraživače iz mnogih zemalja kojima je zajednički interes opisivanje francuskoga jezika, u okviru poučavanja i učenja istog. Nastavak je grupe GRAC koja je od 2001. do 2017. bila dio projekta Sveučilišta Sorbonne Nouvelle – Paris 3.

nice kao dijela iskazivanja. Razvojem lingvistike iskazivanja (enuncijacije) i pragmatike, pojam diskursa, koji je istaknuo Gustave Guillaume, zauzeo je središnje mjesto u lingvističkim istraživanjima. Povodom stote obljetnice objavljivanja djela 1919. godine pod naslovom *Problem člana i njegovo rješenje u francuskom jeziku*, želimo odati počast Guillaumeovu doprinosu koji je u tom djelu postavio teorijske prekretnice na kojima se temelje sve suvremene analize uporabe člana. Guillaume je na samom početku istaknuo važnost govorećeg subjekta (*sujet parlant*) i interpretirajućeg subjekta (*sujet interprétant*), zanemarenu ili ostavljenu po strani u lingvističkim istraživanjima prve polovice dvadesetog stoljeća. U prvom dijelu članka posvetit ćemo se terminima Guillaumeove teorije, onakve kakva je izložena u njegovu izvornom djelu objavljenom 1919., dok ćemo se u drugom dijelu baviti problemom člana u francuskom jeziku iz perspektive kroatofonih studenata.

2. Doprinos Gustave Guillaumea proučavanju problematike člana u francuskom jeziku

2.1. Guillaume, lingvist ispred svojeg vremena

Objavljivanje Guillaumeove knjige *Problem člana i njegovo rješenje u francuskom jeziku*, završne disertacije na *École pratique des hautes études*, u svoje vrijeme prošlo gotovo neopaženo. Međutim, iščitavanje knjige stotinu godina kasnije pokazuje da je riječ o djelu od najvećeg značaja na koje se i dalje pozivamo pri proučavanju člana u francuskom. U ovom djelu Guillaume obrađuje *sustav* članova u francuskom jeziku. Dijeli ih u četiri kategorije: *le, du, un, zéro* i utvrđuje da »član *zéro* (nulti ili ništični) stoji u opreci prema pozitivnim članovima, koji su k tome i u međusobnim oprekama« (1919./1975:23). Podsjetimo da su se od *Grammatike Port-Royala* iz 1660. u francuskom jeziku tradicionalno razlikovale samo tri kategorije člana: takozvani određeni, partitivni i neodređeni članovi. Guillaume je pretpostavio i postojanje nultog člana (*ibid.* 19): »Francuski je jezik, primjerice, otišao toliko daleko u uporabi nultog člana da bez pretjerivanja možemo reći da u francuskom postoji nulti ili ništični član koji je u opreci s postojećim formalno zastupljenim članovima (§§131–197).«

Prema Guillaumeovu sudu, član u francuskom jeziku rješava misaoni problem koji nastaje zbog razlike između imenice u potencijalnosti ili možne imenice i imenice u primjeni ili ostvarene imenice (*ibid.* 25). Član poprima vrijednost u odnosu na problem koji počiva na razlici leksema ili, kako kaže Guillaume, između imenice prije uporabe ili *imenice u potencijalnosti* (jezičnog sustava) i *ostvarene imenice* (u diskursu). Budući da govo-

rom želimo prenijeti određene ideje, obvezni smo birati između različitih oblika *potencijalno* sadržanih u imenici jer »član jednako ovisi o stalnoj predodžbi jezika koliko i o trenutnoj predodžbi diskursa« (*ibid.* 18).

Od samog početka svog djela Guillaume se izričito poziva na *Tečaj opće lingvistike* Ferdinanda de Saussurea (1916). Priklanjanje Saussureovim idejama u Guillaumeovu se djelu očituje uporabom ključnih pojmova: pojava sustava i dvojnosti jezične djelatnosti koja se očituje dihotomijom *jezik – diskurs*. Guillaume tri puta izričito spominje Saussureovu ideju da je »sve u jeziku povezano« (1919./1975:169), a isto tako i u jezičnoj djelatnosti (*ibid.* 254, 303). Važno je spomenuti da Guillaume radije upotrebljava pojam diskursa nego Saussureov pojam govora (franc. *parole*). *Sustav*, koji je kod Guillaumea ključni pojam, ne može se neposredno shvatiti pukim promatranjem. Potrebno je pribjeći i apstrahiranju koje proizlazi iz misaonih operacija. Lingvistička analiza mora se temeljiti na osnovnim misaonim procesima koji stvaraju iskaze uzimajući u obzir govorećeg, mislećeg i interpretirajućeg subjekta. Prilikom proučavanja prijelaza iz jezika u diskurs, Guillaume je u proučavanju jezične djelatnosti u obzir uzeo sudionike diskursa. Na taj je način najavio novi pristup, a to je lingvistika iskazivanja ili enuncijacije.

S druge strane, povezujući mentalne procese s izborom jezičnih činjenica, Guillaume najavljuje i kognitivne struje u lingvističkim istraživanjima: »Član u sebi sažima dvije misaone radnje. Prva priprema prostor u kojem će se promišljati o imenici (...) Druga projicira imenicu u taj prostor u kojem ju onda manje ili više prostire« (*ibid.* 59). Iz navedenog proizlazi da je Guillaumeovo tumačenje Saussurea bilo originalno, a u određenim aspektima i oprečno dominantnom strukturalizmu, što ga danas čini zanimljivim jer u isto vrijeme rasvjetljuje nove mogućnosti Saussureove teorije. Stoga se može zaključiti da je Guillaume kao polaznu točku iz *Tečaja opće lingvistike* uzeo sljedeću misao: »Na kraju krajeva, sve je u jeziku psihološko« (1916./2000:52). Ne zaboravimo da je i sam Saussure smjestio lingvistiku u puno šire područje semiologije, a semiologiju u još šire područje socijalne psihologije (*ibid.* 62):

Možemo dakle zamisliti jednu znanost koja izučava život znakova u krugu društvenog života; ta bi znanost tvorila dio socijalne psihologije, a posljedično tomu i opće psihologije; nazvat ćemo je semiologija (od grčkog *sēmeiōn*, 'znak'). (...) Lingvistika je samo dio te opće znanosti, zakoni koje će semiologija otkriti bit će primjenjivi na lingvistiku, a ova će na taj način biti povezana s dobro utvrđenim područjem u sveukupnosti ljudskih činjenica.

Zbog toga je Guillaume nastojao nadići uski okvir empirijskog promatranja, ograničen na proučavanje formalnog jezičnog aparata lišenog njegovih značenjskih učinaka u diskursu. U tom pogledu, njegove ideje možemo povezati s idejama Noama Chomskog te suvremenih kognitivnih istraživača.³

Guillaumeov se pristup tako uklapa u enuncijativne i kognitivne struje suvremene lingvistike. Zbog toga je Guillaumeovo djelo postalo zanimljivije u očima lingvista nakon njegovog reizdanja 1975. godine s predgovorom Rocha Valina. Misao je kontinuirani tijek, da bismo je izrazili moramo je raščlaniti, a da bismo je raščlanili, moramo pribjeći jeziku. Tako dolazi do dviju vrsta raščlanjivanja misaonog tijeka. Prvo, misao se u okviru svog djelovanja razgraničava u velike procese kao što su kretanje od beskonačnog prema konačnom, od šireg prema užem, od univerzalnog prema pojedinačnom, i obrnuto, od konačnog prema beskonačnom, od užeg prema širem, od pojedinačnog prema univerzalnog. Potom misao prelazi u jezik, a onda jezik u diskurs.⁴ Svaka značenjska jedinica u jeziku ima *smisao*, a smisao potencijalne jezične činjenice nastaje upravo pretakanjem (misli) u jezik. Prijelaz iz jezika u diskurs stvara *značenjske učinke* kao specifična viđenja smisla ostvarena u diskursu. Uloga je člana u francuskom izvršiti prijelaz iz imenice kao leksema (*možne imenice* ili *imenice u potencijalnosti*) u imenicu kao činjenicu diskursa (*ostvarenu imenicu* ili *imenicu u primjeni*). Na primjer, neodređeni član *un* prema Guillaumeu usmjerava kretanje misli od općeg prema posebnom, a određeni član *le* obrnuto. Značenje riječi ne može neposredno ući u diskurs, jer se ono pojavljuje kao trenutna slika⁵ kretanja misli i kao postupno formiranje pojma. Kontekst u diskursu zaustavlja kinetizam misli zadržavajući samo jedan trenutak, samo jedan značenjski učinak, samo trenutnu sliku misli u tijeku. Stoga Guillaume završava knjigu o članu sljedećim riječima: »Član je jedan od oblika po kojima se najbolje može vidjeti koliko je u stanju mirovanja jezik daleko od aktivne misli.« (1919./1975:314).

³ Svojim pojmom *predodžbe*, Guillaume (1919./1975:164) najavljuje Chomskyjevu razradu pojma *dubinske strukture*: »U svakoj predodžbi postoji ona slika koja ostalima služi kao pozadina: ona je potporna slika. S obzirom na to da je *ispod* drugih, a time i na većoj dubini u umu /.../«

⁴ Predodžba u potencijalnosti ili možna predodžba i predodžba u primjeni ili ostvarena predodžba (1919./1975:307).

⁵ Ili interceptivni presjek, prema Guillaumeovoj terminologiji.

2.2. Guillaumeov pogled na član u odnosu na jezik i mišljenje iskazivatelja i suiskazivatelja

Guillaume utvrđuje da član omogućuje razlikovanje možne imenice (*nom en puissance*) kao apstraktni entitet jezičnog sustava koji sadržava sva potencijalna značenja, od ostvarene imenice (*nom en effet*) koja prenosi smisao u danoj diskursnoj situaciji. Francuski član imenicu "upošljava" u iskazu-diskursu (*ibid.* 25). Uporaba (ili izostanak) člana omogućava potencijalu imenice⁶ da se ostvari kao entitet diskursa, što Guillaumea navodi na sljedeći zaključak:

»Nadalje, činjenica da riječi *personne, rien, point, pas* bez člana pobuđuju negativnu ideju, a sa članom pozitivnu, na svojstven način sažima cjelokupnu teoriju izloženu u ovom radu: na upečatljiv način dokazuje da je član znak koji, u diskursu, ostvaruje ideju (*ibid.* 303).«

Kako bi oslobodio diskursnu vrijednost možne imenice, polazeći od čistog pojma, na primjer od francuskog leksema *vin* (vino), um pribjegava dvostrukom prijelazu: »Prvim prijelazom uz pomoć člana *le* oblikuje opću ideju: *le vin*, a drugim prijelazom, označenim članom *de*, ostvaruje [ideju partitivnosti]: *du vin*« (*ibid.* 79).

Određeni francuski član *le* potječe od latinskog demonstrativa *ille, illa, illud*, što objašnjava njegovo oslabljeno semantičko značenje pokaznosti. Zbog toga se kod uporabe člana *le* često može ustanoviti demonstrativna vrijednost.⁷ Za Guillaumea razvoj člana proizlazi iz opreke dvaju općih kretanja misli obuhvaćenih pokaznošću: na stvari ukazujemo izravno u stvarnosti ili neizravno u sjećanju onime što Guillaume naziva anaforičkim kretanjem (misli):⁸ »Onog trenutka kad je jezik uspio ta kretanja podijeliti na distinktivne znakove, zapravo je dobio član« (*ibid.* 15). S jedne strane, u iskazu *Passe-moi la cuillère* (Dodaj mi žlicu), *la cuillère* (žlica) čini dio konteksta ili diskursne situacije, pri čemu iskazivatelj pretpostavlja da je slušatelj (suiskazivatelj) već upoznat s predmetom diskursa i ovisno o kontekstu, može se upotrijebiti pokazna ili posvojna zamjenica u hrvatskom jeziku (*onu, tu, svoju*), ali ne nužno. S druge strane, u iskazu *Passe-moi une cuillère* (Dodaj mi žlicu) iskazivatelj kao predmet diskursa uvodi bilo koji primjerak razreda *cuillère* (žlica), koji nije određen ni kontekstom diskursa ni situacijom iskazivanja.

⁶ Tj. leksemu.

⁷ *Il a des problèmes dont il ne parle jamais. Les problèmes dont il parle sont sérieux.* Na hrvatskom: *Ima problema o kojima nikad ne govori. Oni problemi o kojima govori su ozbiljne naravi.* Ili: *Pour le moment, il n'y a rien à faire.* Na hrvatskom: *U ovome se trenutku ne može ništa učiniti.*

⁸ Tj. kinetizmom misli.

Član *un* homonim je glavnom broju *un* (*jedan*) u francuskom jeziku. Oblici za jedninu *un une* potječu od latinskog *unus* (*un*; u hrvatskom *jedan*). U jednini se član *un* pridružuje imenici koja označava neko biće ili stvar: brojčana vrijednost i vrijednost neodređenja (tj. uopćenja) sjedinjene su i jednako prisutne u iskazu: *Donnez-moi une galette* (*Dajte mi jedan kolač*).

Brojčanu se vrijednost može naglasiti oprekom s *Donnez-moi trois gallettes* (*Dajte mi tri kolača*), a vrijednost neodređenja⁹ oprekom s *Donnez-moi cette galette-ci* (*Dajte mi ovaj kolač*) (Martinet 1979:43).

Međutim, tzv. neodređeni član *un* može jednako proizvesti značenjski učinak vrijednosti određenja u iskazima kao što su: *Un avare comme lui !* (*/Takav/ Škrtac kao on!*) *Un être comme lui ne devait pas exister.* (*/Takvo/ Biće kao on ne bi smjelo postojati.*) *Elle a parlé avec une éloquence de maitre !* (*Govorila je /takvom/ maestralnom rječitošću!*) *Elle est d'une gentillesse!* (*Tako draga djevojka!*) *Il fait un soleil!* (*Kako je sunčano!*) *Il y avait une foule !* (*Bilo je /takvo/ mnoštvo /ljudi/!*). Iako se tradicionalno naziva neodređenim, član *un* u prethodno navedenim primjerima prenosi određenu posebnost, a riječi *avare* (*škrtac*), *être* (*biće*), *éloquence* (*rječitost*), *gentillesse* (*dragost*), *soleil* (*sunce*), *foule* (*mnoštvo*) – koje su leksički neutralne, u potonjim iskazima postaju afektivne. Takva uporaba člana *un* izdvaja imenovani entitet kao primjer istaknut u odnosu na svoj razred pripadnosti, istovremeno implicirajući da sugovornik nije (još uvijek) identificirao taj razred. Tako se proizvodi značenjski učinak karakterizacije koja može biti i određena i neodređena, više ili manje neobična, afektivno nabijena ili pak po nečemu posebna:¹⁰ *J'ai une faim insatiable* (*Imam neutaživu glad*). *J'ai une faim de loup* (*Gladan sam kao vuk*). *J'ai une faim qui n'est pas physiologique* (*Osjećam glad, ali ne fiziološku*). Ono što je važno napomenuti jest činjenica da član *un* u svim svojim uporabama uspijeva istaknuti entitet diskursa na koji se odnosi.

Osim toga, uvodeći pojmove takozvanog određenog i neodređenog člana, Arnauld i Lancelot su se glede definicije određenosti s obzirom na uporabu pojmova *određeni* i *neodređeni*¹¹ izjasnili sa zadržskom:

Već smo istaknuli da je – općenito govoreći – svrha člana u određivanju značenja općih imenica; ali veoma je teško točno utvrditi u čemu se sastoji to određivanje jer to nije jednoobrazno u svim jezicima koji imaju član. (1660./2000:137).

⁹ Tj. bilo koji kolač.

¹⁰ U odnosu na iskaz: *Gladan sam*.

¹¹ U jednojezičnim rječnicima (<https://www.le-dictionnaire.com/definition/ind%C3%A9fini> i <https://www.le-dictionnaire.com/definition/d%C3%A9fini>) (pristupljeno 6. 3. 2020.), termini *nedefinirani* i *definirani* objašnjavaju se terminima *neodređeni* i *određeni*.

Naime, većina kroatofonih studenata koji uče francuski jezik posjeduje dobro znanje engleskog jezika. Unatoč tomu, oni se i dalje suočavaju s poteškoćama uporabe člana u francuskom, jer svaki sustav članova svojstven određenom jeziku podrazumijeva skup razumskih držanja, stavova ili opođenja koje misleći subjekt može zauzeti prema imenici. Ustaljena držanja tiču se možne imenice kojoj u umu utvrđuju stanje, a stavovi koji proizlaze iz trenutka modificiraju to stanje kako bi ga što bolje prilagodili kontekstu (Guillaume 1919./1975:63). Na primjer, u iskazu *Je prends l'avion, pas l'autocar* (*Putovat ću zrakoplovom, a ne autobusom*) francuske se imenice upotrebljavaju s određenim članom, dok se u prijevodu na engleski imenice u iskaz uvode neodređenim članom: *I'm taking a plane, not a bus*. Osim toga, u engleskom distributivnu vrijednost prenosi neodređeni član: *Cigarettes are three dollars a pack*, dok bi u francuskom distributivnu vrijednost u iskazu *Les cigarettes coûtent trois dollars le paquet* (*Cigarete koštaju tri dolara po kutiji*) trebao ostvarivati član *le*. Neodređeni član u francuskom može u množini izraziti neodređenu količinu onoga što je imenicom označeno: *J'ai trouvé des œufs au frigo* (*Našao sam jaja u hladnjaku*). Neodređeni član u engleskom nema oblik za množinu: *I've found some eggs in the fridge*. U engleskom ne postoji ni neodređeni član za množinu ni partitivni član, pa onda engleski često koristi pridjeve *some* i *any* ili čak ništični član kako bi izrazio neodređenu količinu: *Pierre a des pommes et du fromage, et vous ? Avez-vous du pain ?* (*Pierre ima jabuka i sira, a vi? Imate li kruha?*) → *Peter has (some) apples and (some) cheese, and you? Do you have (any) bread?*

2.3. Terminološke odrednice

Guillaume tvrdi da se nekom članu ne može *a priori* pripisati određenost neovisno od uloge koju ima u iskazu-diskursu.¹² Član *le*, koji Guillaume naziva *ekstenzijskim članom anaforičke vrijednosti*, podrazumijeva da je ono o čemu se u iskazu govori poznato ili bi barem trebalo biti poznato interpretirajućem subjektu. Član *un*, koji Guillaume naziva *punktualnim* ili *reljefnim*, ukazuje da je ono o čemu se u iskazu govori interpretirajućem subjektu nepoznato ili je za pretpostaviti da mu je nepoznato.

2.3.1. Ekstenzijski ili anaforički član

Navedimo sad promišljanje Gustavea Guillaumea koji, u vezi s određenosti koju se tradicionalno pripisuje takozvanom određenom članu, s pravom konstatira:

¹² Generativna gramatika razlikuje rečenicu (kompetenciju ili jezično znanje) od iskaza (performanse ili izvedbe). Iskaz ovisi o performansu jer poprima obilježja ostvaraja jezične razmjene u kontekstu. Iskaz kao rečenica u kontekstu može prenositi diskurs ili pak biti njegov dio.

Član *le* izražava samo to da je imenica proširena po cijelom (zamišljenom) vidnom polju, koje može biti široko ili usko, precizno ili neodređeno, posebno ili opće. Stoga je pogrešno takvom članu pripisivati značenje određenosti. Zapravo, član nema drugih značajki osim onih koje mu daje pozadina na koju se projicira sadržaj imenice; ako je ta pozadina precizna, uska, određena, vrijednost člana *le* može se opisati pojmom određenosti; ali, ako je ta pozadina opća, neizmijerna, član *le* javlja se kao znak neodređenosti (*ibid.* 314).

Ekstenzija (ili opseg) u “vidnom polju” temeljni je kriterij za uporabu člana *le*, zbog čega ga Guillaume naziva ekstenzijskim članom. Ekstenzijski član priopćava da je imenica proširena po cijelom *vidnom polju*, širokom ili uskom, neodređenom ili određenom, generičkom ili specifičnom. Iz toga slijedi da vrijednost člana *le* može izražavati neodređenost (generičko značenje) i određenost (specifično značenje). Na primjer: *Le chien aboie. (Pas laje.)* → Pas, kao i svaki drugi predstavnik svoje vrste, laje i zasigurno ne mijauče. *Le chien a (encore) aboyé. [Pas je (opet) lajao.]* → To može biti naš pas, susjedov pas... u svakom slučaju riječ je o psu koji je poznat govorniku i sugovorniku. Član *le* (ili ekstenzijski) ima svojstvo izražavanja anaforičke vrijednosti: ukazuje na antecedenta, na poznati kontekst, na referencijalno označavanje koje bi sudionicima komunikacije trebalo biti zajedničko.

2.3.2. Punktualni ili reljefni član

Član *un* također može izražavati generičko značenje (tj. odnositi se na razred, vrstu), a isto tako i specifično značenje: *Un chien aboie (Pas laje, generičko značenje)*, *Je cherche un chien pour jouer avec mes petits-enfants (Tražim psa koji bi se igrao s mojim unucima, specifično značenje)*.

U generičkoj se uporabi ekstenzijski član (član *le*) može zamijeniti reljefnim članom (član *un*), no značenjski učinak tada ne ostaje isti. Uzmimo poznatu interpretaciju Guillaumeovih iskaza *Un soldat français sait résister à la fatigue (Francuski se vojnik zna oduprijeti umoru)* i *Le soldat français sait résister à la fatigue (Francuski vojnik zna se oduprijeti umoru)*:

Dvije francuske rečenice koje nam se mogu učiniti jednakima, ipak se značajno razlikuju: prva ... je ona koju će vojnik, kojeg se sažalijeva, ponosno odgovoriti onome tko ga sažalijeva: *Un soldat français sait résister à la fatigue*. Druga je, opća istina, ona koju će sugovornik postaviti kao aforizam u raspravi o toj temi: *Le soldat français sait résister à la fatigue* (1964:152–153).

Član *un*, punktualni ili reljefni član, »ukazuje na kontrast između imenske ideje i pozadine na koju se ta ideja projicira, ne označuje toliko obilježja pozadine, koliko obilježja predmeta koji se onamo postavlja« (Guillaume 1919./1975:60).

Nakon što je unio pojam *anaforičke ekstenzije* u opis francuskog sustava člana, Guillaume je u obzir uzeo i govorećeg i interpretirajućeg subjekta, i diskurs i kontekst. Implicitno je najavio pojam kataforičke vrijednosti člana *un*,¹³ koja će se razvijati u drugoj polovici dvadesetog stoljeća. Član anaforičke ekstenzije tako stoji u opoziciji prema reljefnom članu, koji se može kataforički upotrijebiti jer ima mogućnost najaviti ili uvesti u diskurs novi element s kojim se suiskazivatelj prethodno nije susretao:¹⁴ *Je vais vous raconter une histoire, l'histoire de Blanche-Neige. Il était une fois une petite fille. La petite fille s'appelait Blanche-Neige (Ispricati ću vam jednu priču, priču o Snjeguljici. Bila jednom jedna djevojčica. Djevojčica se zvala Snjeguljica.)*

2.3.3. Sklonost imenice uporabi jednog ili drugog člana

Guillaume razlikuje *kontinuirane imenice* kao što su apstraktne imenice (*hrabrost, ljubaznost*) ili gradivne (tvarne) imenice (*maslac, šećer*) i *nekontinuirane imenice* (*stol, cvijet*) koje su sklone uporabi punktualnog ili reljefnog člana. Guillaume primjećuje da je »različito obilježje njihove ekstenzije ono što prvo upada u oči kad proučavamo riječi izvan konteksta« (*ibid.* 96). Začetak ove ideje nalazimo u 10. poglavlju Gramatike Port-Royala:

...valja napomenuti da se u općoj imenici mogu razlikovati dvije stvari: značenje, koje je stalno (...) i opseg tog značenja, koji je podložan mijenjanju već prema tome uzima li se imenica za čitavu vrstu ili pak za jedan njezin određeni ili neodređeni dio (1660./2000:185).

Kontinuirane imenice bliže su *apstrakciji* koja okuplja sva poimanja neovisna o trenutnoj ideji, dok su nekontinuirane imenice bliže *konkretizaciji*, tj. trenutku u kojem se ideja događa: »položaj misli u apstrakciji pruža beskonačne slike, a položaj misli u konkretizaciji konačne slike« (*ibid.* 106).

Postoje imenice koje naizmjenično, ovisno o kontekstu, mogu biti kontinuirane i nekontinuirane: *la lumière* (svjetlost) – *une lumière* (svjetlo), *la vérité* (istinita činjenica) – *une vérité* (istina), *le bruit* (buka) – *un bruit* (šum), *le café* (kava) – *un café* (šalica kave). Za kontinuirano značenje potreban je ekstenzijski član, a za nekontinuirano punktualni ili reljefni član.¹⁵ Uporabom partitivnog člana opseg nekontinuirane imenice možemo svesti na dimenzije kvantitativne ideje. Guillaume na kraju zaključuje

¹³ Termin *kataforički* ne pojavljuje se kod Guillaumea (1919./1975).

¹⁴ Uporaba punktualnog ili reljefnog člana ne podliježe prethodnom referencijalnom označavanju.

¹⁵ Na primjer, *buka* je kontinuirana imenica u *aimer le bruit* – na hrvatskom *voljeti buku*; *faire du bruit* – na hrvatskom *praviti buku*; *avec bruit* – na hrvatskom *bučno*, dok se u sintagmi *entendre un bruit* – na hrvatskom *začuti šum*, radi o nekontinuiranoj imenici (1919./1975:105).

da je »teorija člana proučavanje moguće ravnoteže između djelovanja konteksta i otpora imenice« (*ibid.* 104).

Pojam količine nespojiv je s poopćenim predočavanjem,¹⁶ jer opći smisao podrazumijeva neograničene veličine. Partitivni član tako služi za reduciranje opsega imenice na dimenzije kvantitativne ideje. Kontinuirane imenice vraćaju se u nekontinuirano stanje uporabom partitivnog člana, odnosno:

...člana *le, la* kontinuiranih imenica *retuširanih s de*, oznakom za količinu, čija je funkcija u ovom slučaju preusmjeriti um sa zamišljene kvalitativne predodžbe na stvarnu kvantitativnu predodžbu. Tako ćemo reći *l'eau* (*voda*), a bližim doticajem sa stvarnošću: *de l'eau*. Isti je odnos između *la bonté* i *de la bonté* (*ibid.* 90).

Varijacije u uporabi člana ispred imenice omogućuju nam mijenjanje njezinih značenjskih učinaka, npr.: *Le soleil est aveuglant aujourd'hui* (*Sunce je danas zaslepljujuće*) prema *Il fait du soleil aujourd'hui* (*Danas je sunčano*) prema *Il fait un soleil magnifique aujourd'hui* (*Sunce danas predivno sjaj*) ili *L'intelligence humaine a des limites* (*Ljudska inteligencija ima granica*) prema *Elle a de l'intelligence, mais elle n'est pas cultivée* (*Inteligentna je, ali ne i obrazovana*) prema *Elle a une intelligence remarquable* (*Izuzetno je inteligentna*), ili pak *La viande est chère au Royaume-Uni* (*Meso je skupo u Ujedinjenom Kraljevstvu*) prema *Achète de la viande* (*Kupi mesa*) prema *C'est une viande extrêmement chère* (*Ovo je meso izuzetno skupo*)!

Odsutnost člana pri uporabi imenice u francuskom jeziku navela je Guillaumea da pretpostavi postojanje nultog ili ništičnog člana. Ništični član često se pojavljuje u kontekstima u kojima možna imenica i dalje opstaje kao apstrakcija,¹⁷ opirući se okviru trenutačnog konteksta, ili pak uspijeva stvoriti cjelinu s ostvarenom imenicom. Guillaume ističe sljedeće:

Vlastita imenica, čim na nju pomislimo, u umu pobuđuje ideju jedne osobe i pojedinca. Radi se dakle, u svojoj strogosti izraza, o riječi koja se može primijeniti na samo jednu točku u prostoru, i koja se ne može prenositi na više njih. Drugim riječima, spoj između možne i ostvarene imenice toliko je uzak da one zapravo čine jednu cjelinu. Upravo to ukidanje jaza između dva imenska stanja do kojeg dovodi svaki prijelaz, uzrokuje uporabu nultog člana. Na primjer: *Pierre, Paul, Louis, Benoît* (*ibid.* 289).

¹⁶ Važno je spomenuti da Guillaume koristi termin *opće* da bi označio generičko značenje.

¹⁷ Vlastite imenice, glagolske fraze, definicije, etiketiranje, obavijesti, naslovi, poslovice, izreke, apostrofiranja, apozicije, određena nabranja, određene dopune, određeni atributi... Usp. Pavelin Lešić i Damić Bohač 2016:44–55.

3. Učestali problemi kroatofonih studenata iziskuju kontekstualizirani pristup poučavanju uporabe člana u francuskom jeziku

Kontekstualizirani pristup nastavi i proučavanju jezika ima za cilj otkriti i analizirati problematična područja s obzirom na razliku između polazišnog i ciljnog jezika koji se uči, ali i s obzirom na ostale jezike koji su studentima poznati (npr. engleski). Osim toga, proučavanjem učestalih pogrešaka trebalo bi identificirati potencijalna područja pogrešne uporabe člana uočljivih u međujeziku¹⁸ kroatofonih studenata koji uče francuski. Bolje poznavanje potencijalnih problematičnih područja doprinosi razvoju nastavnih strategija usmjerenih na sprječavanje nastanka tih područja te izradi metoda za uklanjanje istih što poučavanje/učenje jezika čini puno učinkovitijim.¹⁹

Naša zapažanja su rezultat sustavnog istraživanja najučestalijih grešaka kroatofonih studenata koji se temelji na desetljećima nastavnog iskustva na Odsjeku za romanistiku Sveučilišta u Zagrebu, kao i na istraživanjima koja je provodio tim profesora istraživača pod nazivom GRAC/GrC Hrvatska.²⁰ Osim analizom učestalih pogrešnih praksi uočenih u usmenom i pismenom izražavanju na nastavi francuskog, problematične su točke istaknute i u raspravama s kroatofonim studentima na *Radionici francuske gramatike Fra_GRAC* održanoj u okviru programa potpore Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske za akademsku godinu 2014./2015. Studentski su radovi prikupljeni i objavljeni 2016. godine u knjizi pod nazivom *Zbornik studentske radionice francuske gramatike Fra_GRAC Katedre za francuski jezik Filozofskog fakulteta u Zagrebu*. Pokazalo se da uporaba člana predstavlja velik problem kroatofonim studentima koji uče francuski, bilo s formalnog gledišta, bilo s gledišta konceptualizacije imenica u francuskom (Bikić-Carić i Pavelin Lešić 2018:302). D. Damić Bohač (2019:22) u svojoj knjizi objavljenoj u okviru grupe Gramatika i konceptualizacija (GReC) Hrvatska, stavlja poteškoće uporabe člana na prvo mjesto »među kamene spoticanja o koje zapinju kroatofoni studenti i to čak i na vrlo naprednoj razini«.

¹⁸ Nestabilan i promjenjiv jezični sustav koji proizlazi iz doticaja dvaju ili više jezika poznatih učeniku.

¹⁹ Usp. Pavelin Lešić i Damić Bohač 2016:99–103.

²⁰ Gramatika i kontekstualizacija. Istraživačka skupina GReC Hrvatska dio je međunarodne mreže GrC koju čine timovi istraživača čije aktivnosti objedinjuje koordinacijska grupa (Jean-Claude Beacco, Olivier Delhaye, Fryni Kakoyianni-Doa i Jean-Michel Kalmbach). Nastavak je grupe GRAC koja je od 2001. do 2017. bila dio Sveučilišta Sorbonne Nouvelle – Paris 3.

3.1. Terminološke poteškoće

Pokazalo se da je za ovladavanje sustavom članova u francuskom jeziku u kontekstu hrvatskoga govornog područja potrebno uzeti u obzir učestale poteškoće s kojima se susreću naši studenti francuskog jezika. Hrvatski govornici koji uče francuski jezik suočavaju se s gramatičkom kategorijom koju jezični sustav hrvatskoga jezika ne poznaje. I sam metajezik francuske gramatike može stvarati određene nejasnoće. Gramatički su pojmovi određenih i neodređenih determinanata studentima već na prvi pogled dvosmisleni jer determinirati neki element znači odrediti njegov precizni karakter. Na taj se način 'određeni' determinant čini previše redundantnim: nije li očito da determinant određuje? S druge strane, *neodređeni* determinant čini se kontradiktornim: determinant određuje, a kad ne određuje, zašto ga uopće imenovati determinantom... Mnoge kroatofone studente još više zbunjuje kada član *le* izražava generičku vrijednost: *Le chat miaule, il n'aboie pas* (*Mačka mijauče, a ne laje*). Guillaume smatra da ekstenzijski član anaforičke vrijednosti ukazuje na to da se uporaba ostvarene imenice (*nom en effet*) doista prostire na široko ili usko vidno polje virtualnosti leksema. Ako se ekstenzijski član odnosi na široko vidno polje, tada on ima generičko značenje. Ako se imenica odnosi na usko vidno polje, ekstenzijski ili anaforički član ostvaruje 'određenost' značenja: *Le chat* (*de nos enfants*) *a encore miaulé* [*Mačka (naše djece) je opet mijaukala*].

Konceptualni alati Guillaumeove teorije o genezi predočavanja pomoću članova omogućuju uvođenje semantičkog pristupa u gramatički diskurs koji bi studentima trebao približiti mnoštvo interpretacija koje svaka jezična činjenica autorizira te interpretativnu jedinstvenost diskursnih činjenica ostvarenih u njihovim kontekstima. Uz to, ovi konceptualni alati mogu potaknuti studente da bez zazora pristupaju konceptualizacijama u francuskom kao ciljnom jeziku. Sjetimo se Guillaumeova pojma *možne imenice* koja se u diskursu aktualizira u obliku *ostvarene imenice*, pojma *otpora imenice prema članu* koji omogućava objašnjenje postojanja *ništičnog člana* i njegova mjesta u francuskom sustavu članova, pojmova *reljefnog člana* i *ekstenzijskog člana* s anaforičkom vrijednošću. Uporaba termina *ekstenzijskog člana s anaforičkom vrijednošću* (člana *le*) i *reljefnog ili punktualnog člana* (člana *un*)²¹ koje je predložio Guillaume, prikladnija je za otklanjanje gore spomenutih nejasnoća.

²¹ Kataforičke vrijednosti.

3.2. Područja formalnih i konceptualnih poteškoća

Kontekstualizirani pristup učenju jezika sustavni je pristup koji nastoji utvrditi probleme kako bi ih bolje razjasnio i tako razvio te pružio kroatofonim studentima učinkovita rješenja s ciljem lakšeg ovladavanja francuskim jezikom. Analize pogrešnih praksi studenata tako su istraživačima tima GRaC Hrvatska²² omogućile da utvrde problematična područja okamenjenih sustavnih pogrešaka u uporabi članova kod kroatofonih studenata koji uče francuski:

1. Imenica u partitivnom genitivu u hrvatskom može imati funkciju partitivnog člana u francuskom: *Il y a du fromage au frigo* [Ima (nešto) sira u hladnjaku]. *Avez-vous du pain ?* (Imate li kruha?). *Nous avons du fromage, avez-vous du pain ?* (Imamo sira, imate li kruha?).

Međutim, u iskazu *Čaj u čaši, baš neobično* imenica koja je u hrvatskom u nominativu (*čaj*) u francuskom traži član *du* + Nom: *Du thé dans un verre, c'est bizarre*.

Štoviše, u iskazu *Imate li masnu kosu, možete je prati marsejskim sapunom* imenica koja je u hrvatskom u instrumentalu (*sapunom*), u francuskom traži prepoziciju *avec* + član *du* + imenica: *Si vous avez les cheveux gras, vous pouvez vous laver les cheveux avec du savon de Marseille*. Instrumentalna funkcija pretpostavlja uporabu određene količine materijala.

Član *du* stvara poteškoće kroatofonim govornicima tamo gdje u hrvatskom nikad ne bi ni pomislili na partitivni genitiv: *Sa tête est lourde comme du plomb* (*Glava mu je teška kao da je olovo / kao da je od olova*). *Du thé dans un verre, c'est bizarre* (*Čaj u čaši / Da bude čaja serviranog u čaši /, baš neobično*). *C'est tout à fait du Flaubert* (*To /djelo/ je sigurno Flaubertovo*). *C'est de la neige* (*To je snijeg*).

Osim problema s ulogom člana pri ostvarenju različitih vrijednosti aktualizirane imenice, znatan broj kroatofonih govornika teško usvajaju vrijednost člana kao *kvantifikatora* u francuskom jeziku. Termin na koji se odnosi imenica može se pojmiti u svom cjelovitom ili djelomičnom opsegu, 'uporabljen' s tvarnim (nebrojivim) imenicama, dok se pri određenom ili neodređenom broju bića ili predmeta upotrebljava s brojivim imenicama. Naime, pokazalo se da bi profesori (i gramatike) kroatofone studente tre-

²² Radi se o istraživanjima u području (uporabe) člana koja su proveli istraživači tima GRAC/GRaC Hrvatska: G. Bikić-Carić, D. Damić Bohač, T. Frleta i B. Pavelin Lešić. Treba spomenuti i M. Miculinić, studenticu doktorskog studija, studente I. Đanović, H. Filipović, I. Pranjковиć, K. Rogožar i T. Volarić koji su sudjelovali na Radionici francuske gramatike FRA_GRAC, kao i studente koji su svoje diplomske radove na Filozofskom fakultetu posvetili prijelaznim područjima u problematici člana u francuskom jeziku sa kroatofonog motrišta.

bali podrobnije osvijestiti o drugačijem konceptualiziranju imenica u francuskom jeziku (Bikić Carić i Pavelin Lešić 2018:299).

Studente treba u većoj mjeri osvijestiti o kvantificirajućoj ulozi francuskog člana da bi posljedično prepoznali opreku između članova *le* i *un* s obzirom na kvantifikaciju (brojivost). Mnogim kroatofonim govornicima u sljedećim je primjerima teško prepoznati opreku između *cjeline* i *dijela* koju članovi *le* i *un* mogu izražavati (Grahek 2001:204):

Tiens, il y a des hérissons dans notre jardin (Gle, u našem dvorištu ima ježeva). A ne **Tiens, il y a les hérissons...*

Il raconte des histoires incroyables sur son ex-femme (Priča nevjerojatne priče o svojoj bivšoj ženi). A ne **Il raconte les histoires*²³...

Les élèves sont absents [(Svi) Učenici su odsutni] vs *Des élèves sont absents* [(Neki) Učenici su odsutni].

J'aime les films de Truffaut (Volim Truffautove filmove) vs *J'aime des films de Truffaut que personne n'aime* (Volim Truffautove filmove koje nitko drugi ne voli).

Max est tombé amoureux de la cousine de Luc [Max se zaljubio u Lucovu sestričnu (Luc ima samo jednu sestričnu)].

Il est tombé amoureux d'une cousine de Luc. [Zaljubio se u jednu od Lucovih sestrični (Luc ih ima više)].

Mnogim hrvatskim govornicima teško je uočiti razliku u tumačenju iskaza *Les hôpitaux ferment leurs portes* (tj. sve bolnice, bolnice općenito govoreći zatvaraju vrata) i iskaza *Des hôpitaux ferment leurs portes* (Neke bolnice zatvaraju vrata) (Damić Bohač 2019:26).

2. Kroatofone govornike koji uče francuski treba uputiti da u iskazu-diskursu prepoznaju *anaforičke vrijednosti* člana *le* i *kataforičke vrijednosti* člana *un*.

Geneza predodžbe ne ovisi samo o autoru iskazivanja. Uporaba članova često se temelji na iskazivateljevoj pretpostavci da je suiskazivatelj identificirao predmet diskursa. Član *le* stoga je podložan *anaforičkoj* uporabi: može ukazivati na antecedenta, na (suiskazivatelju) poznati kontekst, na referencijalno označavanje koje dijele sudionici komunikacije. Iskazivatelj tako dijeli neku očitu pojedinost aktualizirajući je u diskursu pomoću člana *le*:

²³ Ne radi se o svim ježevima na svijetu niti o svim nevjerojatnim pričama koje bi mogli zamisliti...

Dans mon rêve, je parlais avec des chats. Les chats me posaient des questions, et je trouvais ça normal. Les questions étaient très variées...

(U snu sam razgovarao s mačkama. Mačke su mi postavljale pitanja i to mi nije bilo neobično. Pitanja su bila vrlo raznolika...)

Anaforička vrijednost člana *le*, koju je prepoznao Guillaume (1919), u određenoj mjeri počiva na elementu vezanom za njegovo sustavno podrijetlo. S obzirom da član *le*, tradicionalno nazvan određeni član, potječe od latinskog demonstrativa (*ille*), u njegovoj se uporabi često može uočiti demonstrativna vrijednost oslabljenog semantičkog značenja: *Prenez garde au chien!* (Čuvajte se /ovog/ psa!)

Član *un*, koji je podložan *kataforičkoj* uporabi, može najaviti ili u diskurs uvesti novi element na koji se suiskazivatelj prethodno nije referirao: *Il était une fois un roi* (Bio jednom jedan kralj).

U definicijama, član *le* s anaforičkom vrijednosti često zauzima početni položaj označavajući imenicu koju treba definirati: *L'homme est un être doué de raison* (Čovjek je razumno biće). Nakon početne nominalne skupine vjerojatno će uslijediti član *un* s kataforičkom vrijednosti koji će u definiciju uvesti klasifikacijski okvir za koji se pretpostavlja da je suiskazivatelju nepoznat.²⁴

Kroatofonu govorniku često je teško uočiti opreku između anaforičke i kataforičke vrijednosti. Stoga naši studenti opravdavaju svoju pogrešnu uporabu člana *le* u iskazu kao što je *Là-bas un passant, vague silhouette, se hâte dans le brouillard*²⁵ (Ondje neki prolaznik, nejasna odraza, hita u magli) tumačeći situaciju činjenicom da je govornik očevdac situacije koju opisuje. Takvi studenti ne uzimaju u obzir ulogu koju ima vrijednost člana pri iskazivanju iskaza, tj. činjenicu da iskazivatelj bira član ovisno o značenju koje želi prenijeti suiskazivatelju. U prethodnom primjeru ni iskazivatelj ni suiskazivatelj ne poznaju osobu o kojoj je riječ. Isto tako, kroatofonom studentu nije uvijek lako prepoznati opreku između kataforičke vrijednosti člana *un* i anaforičke vrijednosti člana *le* u iskazima *Je cherche une femme qui sache chanter* (Tražim /neku/ ženu koja bi znala pjevati.) (kataforička vrijednost: uvodim temu razgovora, ne poznajem tu osobu, kao ni ti, barem

²⁴ Definicija može sadržavati imenske grupe koje se uvode članom *le*: *L'homme se distingue de l'animal par l'usage qu'il fait de la raison* (Čovjek se od životinje razlikuje po uporabi razuma). Član *le* se u definiciji odnosi na antecedenta, na referencijalno označavajući klasifikacijskog okvira koji bi suiskazivatelj trebao poznavati.

²⁵ **Là-bas le passant, vague silhouette, se hâte dans le brouillard* (Ondje neki prolaznik, nejasna odraza, hita u magli). Kad kroatofoni govornici pri zamišljanju situacije opisuju u iskazu ne uzimaju u obzir suiskazivatelja, izbor člana *le* može im se činiti logičnijim od izbora člana *un*.

tako pretpostavljam) i *Je cherche la femme qui sait chanter* (Tražim /onu/ ženu koja zna pjevati) (anaforička vrijednost: znamo tu ženu, vidjeli smo je neki dan, kako se ono zove?).

3. U tradicionalnom gramatičkom opisu član nije element na koji bi negacija pretjerano mogla utjecati. Međutim, nastavnici se moraju nositi s tim problemom (Grahek 2000–2001:87–107; Pavelin Lešić i Damić Bohač 2016:36–38, 40, 47–48, 102; Pavelin Lešić i Damić Bohač 2018:41–44, 46, 53–56, 112; Damić Bohač 2019:47–48). Niječni oblik u hrvatskom ne utječe na dopunu izravnog objekta: samo je glagol u negativnom obliku,²⁶ dok su u francuskom jeziku, nakon glagola u odričnom obliku iza kojeg slijedi njegova dopuna izravnog objekta, članovi *un* i *du* u pravilu zamijenjeni oblikom *de*.²⁷ Kad je odrični oblik sporan, član *un* u negativnom izrazu može ukazivati na restriktivnu vrijednost negacije: *Marie a une voiture* (Marie ima /jedan/ auto). → *Marie n'a pas une voiture* (Marie nema /jedan/ auto, ima ih više). Ovakvu vrstu negacije obilježavaju širi kontekst i intonacija.

U francuskom jeziku odrični oblik glagola nema utjecaja na član *le*. No kad jednom usvoje opće pravilo odričnog oblika članova *un* i *du*, kroatofoni studenti često su skloni pogrešnim uporabama poput: *J'aime les animaux* (Volim životinje). **Je n'aime pas d'animaux* (Ne volim životinje).

4. Izbor između prisutnosti i odsutnosti člana, kao i odabir prijedloga u imenskim dopunama, predstavljaju jedan od najvećih problema u očima kroatofonih govornika (usp. Pavelin Lešić i Damić Bohač 2018:49–52, 99–103; Damić Bohač 2019:191–197).

5. Ovladavanje uporabom ništičnog člana s formalnog, a osobito konceptualnog gledišta, najmanje je proučavano područje u kontekstu hrvatskoga govornog područja. To ne treba čuditi s obzirom na to da se veći na gramatika ne bavi ništičnim članom kao četvrtom kategorijom francuskog sustava članova ili ga koriste kao izraz samo u smislu izostanka člana. No istraživanje koje su obavile Bikić-Carić i Pavelin Lešić (2018) pokazalo je da niti jedan ispitanik student nije prepoznao mogućnost korištenja nultog člana u prijevodu iskaza *Bila je noć* → *Il faisait nuit* kao ni iskaza *Obično pitanje, no ipak sam se iznenadila što mi ga je postavio* → *Question ordinaire, mais je fus quand même surprise qu'il me la pose*.²⁸ Tek se izvorna govornica odlučila za ništični član: *Il faisait nuit* (*Bila je noć*) i *Question ordinaire... (Obično pitanje, ...)*.

²⁶ *Achète des épinards. N'achète pas d'épinards.* → *Kupi špinat. Nemoj kupiti špinat.*

²⁷ *Tražio sam vina.* → *Nisam tražio vino.* ALI *Nisam tražio vina, nego mineralne vode / Nisam tražio vino, nego mineralnu vodu.*

²⁸ *Obično pitanje, no ipak sam se iznenadila što mi ga je postavio.* Većina studenata to je prevela s *Une question ordinaire...* Studenti su *Bila je noć* preveli s *C'était la nuit.*

4. Zaključak

Leksem, *možna imenica* ili *imenica u potencijalnosti* prema Guillaumeovoj terminologiji, apstraktna je jedinica leksika koja se pojavljuje u rječniku. Leksem se ostvaruje u iskazu koji je rečenica u kontekstu. Osim gramatičke uloge koju ima u povezivanju imenske sintagme,²⁹ član unutar diskursa izražava semantičke vrijednosti. Jezični se znakovi u iskazu-diskursu ostvaruju *aktualizacijom*. Osim ove aktualizacijske uloge, član može imati i ulogu *kvantifikatora* imenice.

Semantička uloga člana unutar imenske sintagme u najmanju je ruku dvojaka: uključuje vrijednost aktualizacije/kvantifikacije i *vrijednost iskazivanja*.

Aktualizacija/kvantifikacija se odnosi na prijelaz jezika u diskurs. Iskazivanje je složen proces koji očituje način na koji iskazivatelj usvaja jezik zauzimajući položaj (prema supstantivu) u odnosu na suiskazivatelja, u odnosu na svijet koji ga okružuje i u odnosu na ono što govori. Tijekom svog iskazivanja iskazivatelj stvara pretpostavke o suiskazivatelju i svoj iskaz gradi na temelju svog viđenja istog. Aktualizirani koncept određen je opsegom ili ekstenzijom: služi za predstavljanje mogućeg opsega koncepta označenog supstantivom onako kako to vidi iskazivatelj u odnosu na suiskazivatelja.

Primjerice, većini kroatofonih govornika koji uče francuski često pro-makne da članovi *le* i *un* oba mogu prenositi i generičko i specifično značenje, odnosno 'neodrediti' i 'odrediti' bez obzira na tradicionalne nazive takozvanog određenog člana i neodređenog člana. Semantičko funkcioniranje francuskog sustava članova služi za predstavljanje mogućeg opsega pojma označenog supstantivom. Ako je potencijalni opseg u pozadini s obzirom na istaknuto trenutno ostvarenje pojma, upotrebljava se član *un*, punktualni ili reljefni član prema Guillaumeovoj terminologiji. Ovo objašnjava distributivnu vrijednost člana *le* (svaki) i emfatičnu vrijednost člana *un*:

Les oranges coûtent 2€ le kilo. La galerie d'art est fermée le mardi. (Naranče koštaju 2 eura po kilogramu. Umjetnička galerija utorkom je zatvorena.)

Il fait un soleil ! Il gagne un argent ! Elle est d'une modestie !³⁰ (Danas sunce posebno sja! Zarađuje velik novac! Resi ju velika skromnost!)

²⁹ Član pripada gramatičkoj kategoriji determinanata.

³⁰ Također treba spomenuti važnost prozodije u ostvarivanju emfatičke vrijednosti člana *un*.

Gramatike i udžbenici stranoga jezika dužni su odgovarati potrebama ciljne publike koja uči jezik, kontekstualizirajući način na koji se gramatički elementi ciljanog jezika predstavljaju u odnosu na problematična područja koja polazišni jezici mogu nametati.

Kontekstualizirani pristup poučavanju člana u francuskom jeziku zahtijeva osvještavanje problematike na nekoliko razina:

- uzimanje u obzir polazišnog jezika, tj. materinskog jezika i drugih jezika (najčešće engleskog) studenta koji namjerava učiti francuski jezik;
- stoga, uzimanje u obzir problematičnih područja koja nastaju zbog interferencija polazišnih jezika na ciljni jezik, a koja mogu postojati u međujeziku studenta tijekom cijelog učenja francuskoga jezika kao okamenjena područja, čak i na naprednim razinama;
- uzimanje u obzir pogrešnih praksi kako konceptualne, tako i formalne prirode;
- ako je moguće, upoznavanje studenata s diskursnim vrijednostima uporabe neke gramatičke kategorije, u ovom slučaju člana: gena za predočavanja odvija se na temelju pretpostavki koje iskazivatelj stvara o suiskazivatelju, jer je svaki diskurs nekome upućen;
- uzimanje u obzir sustavnih pogrešaka ne može se ograničiti na jednu fazu učenja francuskog jezika, jer je ovladavanje francuskim sustavom članova izazov na duge staze.

Literatura

- Arnould, Antoine; Claude Lancelot. 1660./2000. *Port – Royal. Opća i obrazložbena gramatika – Grammaire générale et raisonnée de Port-Royal*. Hrvatsko izdanje priredio i komentarom popratio Vinja, Vojmir (ur.). Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Bikić Carić, Gorana. 2011. L'expression de l'espace virtuel en français et en croate (article indéfini/subjonctif et leurs équivalents). Ur. Pavelin Lešić, Bogdanka. *Le français en contraste – langue et culture francophones dans l'espace de la communication, Actes du 1er Colloque Francophone International de l'Université de Zagreb*, 2–4 décembre 2010. Mons: CIPA, 155–163.
- Bikić Carić, Gorana; Bogdanka Pavelin Lešić. 2018. L'enseignement du français en Croatie et l'analyse de l'emploi de l'article en français vus par les croatophones. Ur. Santos, Anna Clara; Corinne Weber. *Enseigner la grammaire. Discours, descriptions et pratiques*. Paris: Éditions Le Manuscrit, 277–303.
- Damić Bohač, Darja. 2019. *Difficultés de la langue française vues par les croatophones*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF Press.
- de Saussure, Ferdinand. 2000 [1916]. *Tečaj opće lingvistike*. Preveo Vinja, Vojmir. Zagreb: ArTrezor naklada.
- Guillaume, Gustave. 1919./1975. *Le problème de l'article et sa solution dans la langue française*. Paris, Québec: Librairie A. G. Nizet – Presses de l'Université Laval.
- Guillaume, Gustave. 1964. *Langage et science du langage*. Paris, Québec: Librairie A. G. Nizet – Presses de l'Université Laval.
- Grahek, Sanja. 2000–2001. Contraintes régissant l'emploi des articles indéfini et partitif dans les phrases négatives en français. *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia*, XLV–XLVI, 87–108.
- Grahek, Sanja. 2001. Francuski članovi kao kvantifikatori / Les articles français en tant que quantifieurs. *Strani jezici* 30/4, 201–208.
- Kuzmanić (ud. Pivčević), Maja; Tomislav Frleta. 2013. Articles en croate: fait de langage ou fait de style? Ur. Pavelin Lešić, Bogdanka. *Francontraste: l'affectivité et la subjectivité dans le langage*. Mons: CIPA, 153–161.
- Marković, Ivan. 2002. Nešto o neodređenosti/određenosti u hrvatskome. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 8/1, 135–150. <https://hrcak.srce.hr/68809> (pristupljeno 25. 6. 2022.)
- Martinet, André. 1979. *Grammaire fonctionnelle du français*. Paris: Crédif.
- Pavelin Lešić, Bogdanka (ur.). 2011. *Francontraste 1: Le Français en contraste, expériences d'enseignement/apprentissage du français*. Mons :CIPA.

- Pavelin Lešić, Bogdanka (ur.). 2013. *Francontraste: L'affectivité et la subjectivité dans le langage*. Mons: CIPA.
- Pavelin Lešić, Bogdanka. 2015. Pour une grammaire de la parole. Ur. Vivaner Ković, Milica; Veran Stanojević. *Les études françaises aujourd'hui (2014). Pourquoi étudier la grammaire?* Belgrade: La Faculté de philologie de l'Université de Belgrade, 121–133.
- Pavelin Lešić, Bogdanka (ur.). 2016. *Zbornik studentske radionice francuske gramatike Fra_Grac Katedre za francuski jezik Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF Press.
- Pavelin Lešić, Bogdanka (ur.). 2017. *Francontraste 3: Structuration, langage et édau-delà. Svezak 2: Sciences du langage*. Mons: CIPA.
- Pavelin Lešić, Bogdanka; Darja Damić Bohač. 2016. *L'article grammatical en français. Principaux emplois de l'article en français à l'usage des croatophones*. Zagreb: Manualia Universitatis studiorum Zagrabiensis, Faculté de philosophie et lettres de l'Université de Zagreb / Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF Press.
- Pavelin Lešić, Bogdanka; Darja Damić Bohač. 2018. *Uporaba člana u francuskom jeziku*. Zagreb: Manualia Universitatis studiorum Zagrabiensis, Faculté de philosophie et lettres de l'Université de Zagreb / Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF Press.
- Pavelin Lešić, Bogdanka. 2020. Valeur discursive de l'article en français. Ur. Vaupot, Sonia; Adrijana Mezeg; Gregor Perko; Mojca Schlamberger Brezar; Metka Zupančič. *Contacts linguistiques, littéraires, culturels: Cent ans d'études du français à l'Université de Ljubljana*. Ljubljana: Les Presses universitaires de l'Université de Ljubljana, Département de traduction, Faculté des lettres, 112–130. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/246/353/5843> (pristupljeno 20. 10. 2022.)
- Pivčević, Maja. 2019. *Analiza i uporaba člana u francuskom i hrvatskome jeziku: psiholingvistički aspekt i primjena u nastavi*. Doktorska disertacija. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Vaupot, Sonia; Adrijana Mezeg; Gregor Perko; Mojca Schlamberger Brezar; Metka Zupančič (ur.). 2020. *Contacts linguistiques, littéraires, culturels: Cent ans d'études du français à l'Université de Ljubljana*. Ljubljana: Les Presses universitaires de l'Université de Ljubljana, Département de traduction, Faculté des lettres, <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/246/353/5843> (pristupljeno 23. 10. 2022.)
- Zergollern-Miletić, Lovorka. 2014. *Član u engleskome i govornici hrvatskoga*. Zagreb: Knjižara Ljevak.

Discourse Values of the Articles in French

Abstract

Guillaume (1883 – 1960), in his first book, *The Problem of the Article and its Solution in the French Language*, published in 1919, immediately recognized the importance of the protagonists of discourse otherwise absent or marginalized in the linguistic research of the first half of the twentieth century. The presence, choice or absence of the article ensures the transition from the abstract virtuality of the lexeme to the different degrees of actualization of the noun as a part of the utterance. Speakers of languages that do not use articles have greater difficulty in mastering the use of articles in French syntactic structures. Even languages that do have articles differ from one another in their use. Therefore, the student who already has a good command of articles in English does not automatically have a good command of articles in French. This paper focuses on discursive values in the use of articles in French and aims to show that the presentation of articles can approach the targeted readership by taking into account the enunciator and co-enunciator and by contextualizing the whole process with regard to the student's first language, in our case Croatian.

Keywords: article, anaphoric, cataphoric, actualizer, quantifier

Ključne riječi: član, anaforički, kataforički, aktualizator, kvantifikator